Grafika našeg vremena

Od prošlog jula, Grafički kolektiv je Galerija u pokretu. Zato sedamdeseti rođendan obeležava u Galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti

Pre nedelju dana obeležen je sedamdeseti rođendan Grafičkog kolektiva retrospektivno/monografskom izložbom "Otisak vremena". Izložba je priređena u gostima, u Galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti, zato što je jula prošle godine Grafički kolektiv izgubio prostor na Obilićevom vencu u kome je od osnivanja živeo, i od tada je beskućnik – Galerija u pokretu. SANU, u godini velikog jubileja Grafičkog kolektiva, "uvažavajući njegov dignitet i značaj u nacionalnoj kulturi, preuzela je deo moralne odgovornosti priređujući studijsko-monografsku izložbu koja prepoznaje i markira umetničku, istorijsku i lidersku ulogu Grafičkog kolektiva", piše u uvodnom tekstu monografije *Otisak vremena 70* koji potpisuje Galerija SANU.

Majska izložba grafike beogradskog kruga 1999.

Činjenica da je Grafički kolektiv, koji je jedinstvena institucija ovog prostora, sada bez adrese a da je 1949. godine osnovan nakon pisma partijskog biroa Akademije za likovne umetnosti Agitpropu KPJ, dovoljno govori o odnosu države prema kulturi nekad i sad. Tim pismom preneta je ideja prve generacije diplomaca Akademije o osnivanju grafičke radionice u kojoj bi mogli da nastave dosadašnji rad i "tradiciju napredne grafike od pre rata, njenu kult-prosvetnu ulogu za vreme rada i nadomestili prazninu koja se u toj oblasti pokazuje poslednjih godina".

Tako je, 1949. godine Grafički kolektiv nastao iz grafičke radionice na Obilićevom vencu 27, gde je bio do prošlog jula. Njegovi osnivači su umetnici prve generacije Akademije likovnih umetnosti Boško Karanović, Mirjana Mihać, Dragoslav Stojanović Sip, Dragoljub Kažić i Mile Petrović. Uslovi u radionici nisu bili na nivou njihovih ambicija, pa ipak, objašnjava Ljiljana Ćinkul, kustoskinja Grafičkog kolektiva, u monografiji *Otisak vremena* objavljenoj povodom jubileja i izložbe, te prve generacije grafičkih umetnika u Beogradu načinile su ogroman korak ka osvajanju specifičnih medijskih svojstava grafike uključujući se direktno u jugoslovenska i evropska zbivanja, a Grafički kolektiv je postao promoter noviteta iz svetske grafike.

U zimu 1952. godine, umetnici su adaptirali radionicu u galeriju, što je predstavljalo događaj u kulturi grada budući da je Beograd tada imao samo nekoliko izložbenih prostora. Nazvali su ga Umetnički atelje grupe slikara i grafičara, i 1. maja otvorili prvu "Izložbu grafike" na kojoj je izlagalo 28 autora. Tako je nastala "Majska izložba" (današnja "Majska izložba grafike beogradskog kruga"), sada značajna recepcija umetničke grafike u Srbiji i regionu, koja će od svog početka pratiti razvoj grafike. Te iste godine, u decembru, održana je "Prva izložba primenjene grafike" čime je ostvarena ideja o izlaganju plakata, naslovnih strana, etiketa, opreme knjige, kataloga, kako bi se pokazala i dokazala širina grafičke umetnosti.

Te godine osnovana je i Kolekcija Grafičkog kolektiva, što je bio jedan od fundamentalnih događaja u njegovom životu. Danas Kolekcija ima više od 5000 radova. Između ostalog, njeni reprezentativni reperi su autori nagrađeni Velikim pečatom, prvim nacionalnim priznanjem za grafiku ustanovljenim 1963. godine. Prvi laureat ove nagrade bio je Bogdan Kršić za rad *Pobednici*. Kršić se, piše Ljiljana Slijepčević u pomenutoj monografiji, "u bakropisu, akvatinti i mecotinti posvetio originalnoj interpretaciji motiva iz srednjovekovne i renesansne književnosti. Parabolične scene, groteske i košmarni prizori nosili su isključivo humanističke poruke."

Već u prvoj deceniji Grafički kolektiv je postao kultno mesto grada gde su, po rečima grafičara i profesora Božidara Džmerkovića, "predveče dolazili književnici, glumci, muzičari, umetnički kritičari, arhitekte i drugi akteri kulturne scene. Bili su gostujući članovi. Mada su razlike u godinama, razmišljanju i stavovima bile velike, to nije smetalo ovom umetničkom bratstvu. Od našeg komšije Steve Raičkovića do Veljka Petrovića, od Šejke do Mila Milunovića, od evropejaca do Peđe Ristića u srpskoj dolamici. Ovde su se rojile misli o osnivanju Mediale, kao otklon od enformela i raznih izama. Ovde je Olja Ivanjicki izvela prvi hepening u Srbiji, Duško Radović je opevao svako slovo azbuke u katalogu za izložbu ćirilice."

Za logotip izabrali su Grifon, fantastično biće, vizuelnu metaforu čuvara blaga. Boško Karanović je bio autor prvog logotipa, a početkom šezdesetih Miloš Ćirić

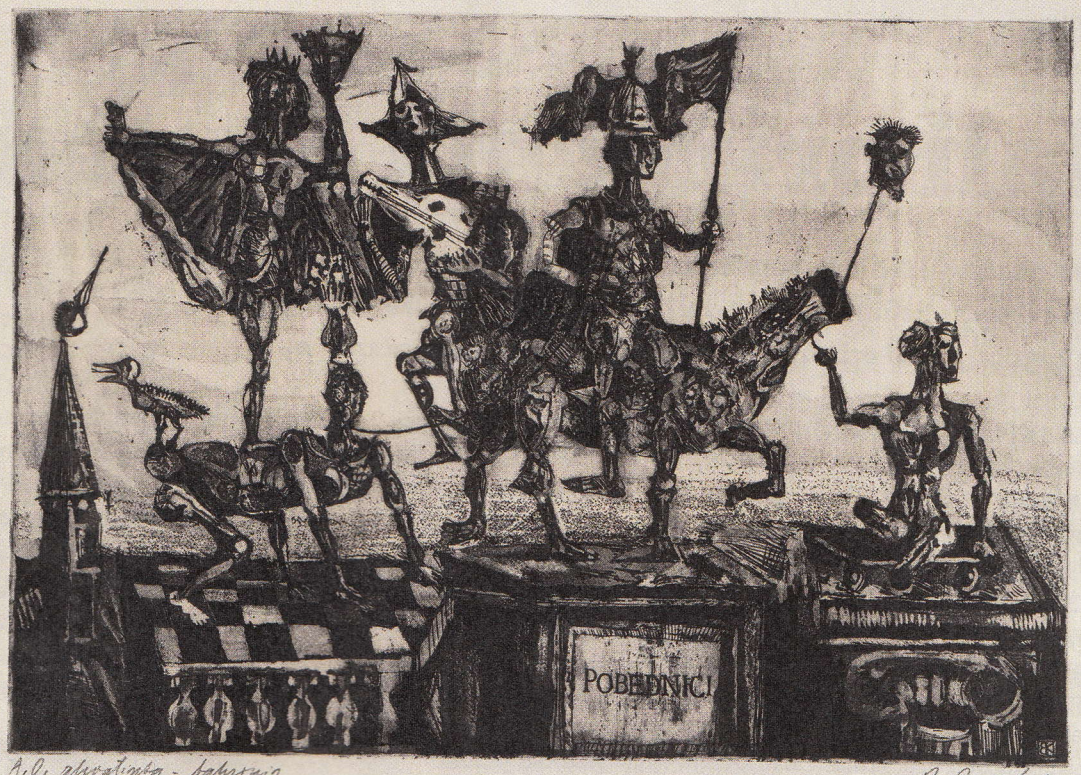

NAGRADA VELIKI PEČAT: Bogdan Kršić, *Pobednici*, 1963.

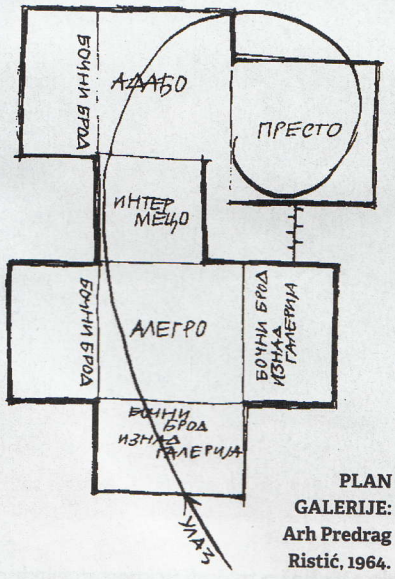

PLAN GALERIJE: Arh Predrag Ristić, 1964.

je kreirao drugi koji je, po rečima Ljiljane Ćinkul, do danas sačuvao svoju vizuelnu jednostavnost i aktuelnu primenljivost.

Ritam otvaranja izložbi ustanovljen je već pedesetih godina: svakog 1, 11. i 21. u mesecu. Da li je u jednom momentu došlo do zamora i gubitka ideala, ili do smene generacija, ili je u pitanju bila za 1962. godinu politički iritantna izložba, kako je naziva Ćinkul, Milića Stankovića posvećena ubistvu Save Šumanovića, tek – gubi se ritam izložbi od jeseni 1962. godine.

Već naredne godine, nova generacija Saveta GK revitalizuje program, i pravi plan adaptacije Galerije. Originalni projekat enterijera arhitekte Predraga Ristića, kamernog karaktera sa zidovima od drveta i ogledalima u gornjem nivou, povećava kvadraturu za izlaganje i kubaturu za disanje; ova svojevrsna Nojeva barka koncipirana je po modularnom sistemu muzičkih kadenci, ekonomična i intimna, s kancelarijom u delu iznad galerije i čuvenim stepenicama "hoću-neću". Svečano otvaranje je bilo 10. marta 1964. godine.

Povodom otvaranja obnovljene Galerije, Kolektiv počinje sa izdavanjem serije almanaha *Krug galerije Grafički kolektiv*, i pokreće biblioteku *Grafičari beogradskog kruga* u kojoj su *Male monografije* dobitnika Veliki pečat. Međutim, zbog nedostatka novca objavljeno je samo devet ovih publikacija. Ideja da originalno umetničko delo uđe u svaki dom postignuta je umnogome izradom grafika novogodišnjih čestitki, i izložbom "Male grafike". Naime, umetnici su slali svoje male grafike prijateljima za praznik, što je u Kolektivu iniciralo malu formu grafike. Sredinom osamdesetih prodato je oko 5000 grafičkih listova, sledeće godine više od 2000, a onda su došle devedesete. Danas ni pristupačne cene nisu dovoljan motiv da neko nekom pokloni malu grafiku.

"S više od 1600 realizovanih izložbi na Oblićevom vencu i nekoliko stotina postavki u Srbiji, Jugoslaviji i gradovima Evrope, Azije i Amerike, Grafički kolektiv je integralni deo istorije umetnosti srpskog i jugoslovenskog kulturnog prostora, a značajan deo pripada i međunarodnoj saradnji", piše u monografiji Ljiljana Ćinkul.

Antologijska dela nastala u okviru Grafičkog kolektiva trenutno su na izložbi "Otisak vremena" u Galeriji SANU. Takođe, skiciran je portret Kolektiva predstavljanjem značajnih radova, izložbi, ličnosti i događaja koji su obeležili njegovih sedamdeset godina. Autorka izložbe je Ljiljana Ćinkul, u saradnji sa Radom Maljković, Miroslavom Sapundžić, Jelenom Mežinski Milovanović, Draganom Palavestrom, Marijanom Vaščić i Zoranom Ševkušićem. Na konferenciji za novinare povodom najave izložbe izrečena je nada da će se za Grafički kolektiv naći dostojan prostor, rečeno je čak da postoje neki predlozi, ali i da je sve još uvek u nagoveštaju. ¶

SONJA ĆIRIĆ